

Вільхова Оксана
Манжелій НаталіяORCID iD <http://orcid.org/0000-0002-9152-2511>ORCID iD <http://orcid.org/0000-0003-1030-764X>

ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- A** Висвітлено особливості сприйняття дошкільниками праці як цінності, естетичної та моральної її сторони. Схарактеризовано трудову діяльність як необхідний компонент у вихованні, що сприяє збагаченню внутрішнього світу дитини позитивними емоціями та насичує життя базовими вміннями і навичками у різних видах праці. Розглянуто специфіку залучення дітей дошкільного віку до основних видів праці вдома та у закладах дошкільної освіти. З'ясовано основні форми роботи батьків і вихователів, які сприяють вихованню позитивного ставлення дітей до трудової діяльності. Акцентовано увагу на сформованості у дошкільників елементарної обізнаності з працею дорослих, виховання поваги до неї та позитивного ставлення до результатів діяльності, бажання долучатися до сильних предметно-практичних дій.

Ключові слова: трудове виховання; діти дошкільного віку; форми роботи з батьками; позитивне ставлення; цілісний розвиток; предметно-практична діяльність; кулінарна діяльність дошкільників

- S** *Vilkhova Oksana, Manzhelii Natalia. The Education of the Preschool Children Positive Attitudes to Work. In a paper the peculiarities of involving children of preschool age the main types of work at home and in preschool institutions. Authors found out the main forms of work of parents and educators who contribute to the preschool education because state standard focuses teachers on the holistic general development of children, ensuring physical, mental and moral-spiritual health according to his/her age. This is possible thanks to the acquisition by preschoolers, as well as life competences, among which one of the main places allotted subject practical activities. The attention is focused on the development of preschool children basic awareness with adult occupations, the development of respect for them and the positive attitude towards the results of activities, willingness to participate in all possible activities. Authors describe features of perception by preschoolers of labor as values, aesthetic and moral side; characterize work activity as a necessary component in education, which contributes to the enrichment of the inner world of the child with positive emotions and enriches life basic skills in different types of work; analyze the main types of preschool work: self-service, household, art work, work outdoors; clarify the effect of home activities on various aspects of development: physical activity, speech, learning elements of literacy, mathematical ability, emotional experience, moral and ethical values. Authors characterize problems encountered in the organization of labor education, the main of which is a noticeable downward trend in the interest of the preschoolers to the adults and to independent assignments and practical tasks.*

Key words: labor education; preschool children; forms of work with parents; positive attitudes; holistic development; subject-practical activities; cooking activities of preschoolers

Вільхова Оксана Григорівна, кандидатка педагогічних наук, асистентка кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Україна

Vilkhova Oksana, PhD in Pedagogy, Assistant Professor of the Chair of Preschool Education of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

E-mail: oksana.vilhovadinec@gmail.com

Манжелій Наталія Михайлівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Україна

Manzhelii Natalia, PhD in Pedagogy, Associate Professor, Chair of Preschool Education of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

E-mail: manzheliinata@gmail.com

Актуальність проблеми. У період бурхливого розвитку інформаційних технологій, перед батьками та педагогічною спільнотою надзвичайно гостро постають питання залучення дітей до трудової діяльності. Відомо, що сучасні діти значно менше проводять часу на свіжому повітрі, а захоплюються комп'ютерними іграми чи безконтрольно відвідують мережу Інтернет, переглядаючи сайти, які несуть не завжди позитивне морально-етичне навантаження і навіть можуть зашкодити їх психічному здоров'ю. Ми живе-

мо у час глобальних державно-інтеграційних процесів, які вимагають від особистості бути конкурентоспроможною на ринку праці, компетентним фахівцем, уміти ефективно реалізовувати поставлені завдання. Тому питаннями трудового виховання дітей потрібно займатися, починаючи з раннього та дошкільного віку.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Інтерес до цієї проблеми як одного зі складників усебічного розвитку дошкільників спостерігається досить давно. Питання

трудового виховання дітей дошкільного віку є об'єктом пильної уваги сучасних українських учених у педагогічній практиці. Г. Беленька [1; 2] у своїх наукових розвідках торкається проблеми історії розвитку теорії і практики трудового виховання, спрямованості пізнавального інтересу дошкільників до праці дорослих, аналізує причини негативного ставлення до праці як до суспільного явища. О. Долинна, О. Топчій [3; 10] вважають працю ефективним засобом формування предметно-практичної компетенції дошкільників. М. Машовець [8] аналізує особливості трудового виховання дошкільників у сім'ї. Н. Коновал, І. Ліщенко [6; 7] діляться власним досвідом організації трудового виховання дітей та описують форми його реалізації у сучасному закладі дошкільної освіти. С. Яценко [11] вказує на необхідність привчання дітей до оволодіння основами кулінарного мистецтва. Н. Захарчук, В. Ільєнко [4; 5] характеризують особливості самообслуговування дошкільників, праці на ділянці дошкільного закладу, стимулювання інтересу до трудової діяльності, бажання брати участь у виконанні посильних справ тощо. Однак аналіз джерел дозволив дійти висновку про те, що проблема виховання у дошкільників позитивного ставлення до праці в епоху бурхливого розвитку інформаційних технологій залишається розв'язаною не повністю і потребує детальніших наукових розвідок.

Мета статті – проаналізувати особливості залучення дітей дошкільного віку до основних видів праці у закладах дошкільної освіти (ЗДО) і вдома, з'ясувати основні форми роботи батьків і вихователів, які сприяють вихованню позитивного ставлення дітей до трудової діяльності.

Викладення основного матеріалу. Розглядаючи проблему трудового виховання дітей дошкільного віку, необхідно проаналізувати її з різних точок зору. Народна педагогіка завжди оспівувала і звеличувала працю у своїх прислів'ях і приказках: «Гірко поробити – солодко з'їсти»; «Зароблена копійчина краща за вкрадений карбованець»; «Зробив роботу – і не маєш турботи» тощо [9].

Як відомо, основними видами діяльності, що повинні виконувати дошкільники у ЗДО і вдома є:

1. Самообслуговування, яке охоплює елементарні дії з догляду за собою, вміння самостійно одягатися, роздягатися, вмиватися, тримати свій одяг завжди акуратним і чистим, складати в порядок іграшки, мити за собою посуд тощо.

2. Господарсько-побутова праця, у ході якої вихованці опановують навички практичного життя, працюють на майданчику та у приміщенні, при цьому низка обов'язків із часом розширюється, відбувається деталізація і ускладнення трудових дій.

3. Праця в природі, яка збагачує рухову діяльність дошкільників і створює найсприятливіші умови трудитися у спеціальному одязі з інвентарем, отримуючи відповідне фізичне навантаження.

4. Художня праця, під час якої діти виявляють конструкторські та креативні здібності, створюючи вироби з різних матеріалів [10, с. 6; 7, с. 10–11].

Однак часто трапляється, що дошкільники не бажають виконувати трудові доручення. Основну причину такої поведінки вчені вбачають у неправильному емоційному акценті дорослих на постановці дитині завдань і відсутність системи у формуванні трудових умінь [1, с. 57]. Батьки та вихователі не повинні стримувати самостійність вихованців, їхні зусилля необхідно підтримувати, надавати їм позитивного забарвлення, тільки у такому випадку можливе формування позитивного ставлення дітей до праці.

Для того, щоб виховати у дітей дошкільного віку позитивне ставлення до праці, батькам і вихователям, на наш погляд, потрібно, перш за все, створити відповідну емоційну атмосферу, демонструвати їм свою зацікавленість у цій діяльності, використовувати різноманітні засоби заохочення. Залучення вихованців до праці починається з ознайомлення з трудовою діяльністю дорослих. Найважливішим у цьому процесі, а також одним із ефективних засобів соціалізації дошкільників є спостереження за тим, як працюють дорослі [8, с. 50]. Із боку вихователів це може відбуватися наступним чином: вони повинні познайомити дітей із працею медсестри, кухарів, двірника тощо. Можна провести інтерв'ю з цими співробітниками дошкільного закладу, підготувавши з дошкільниками відповідні питання. Також потрібно разом із дітьми поспілкуватися про особливості праці із завідувачем, методистом, психологом, музичним керівником.

Із метою посилення виховного впливу, батьки, відвідуючи разом з дітьми різноманітні заклади та організації, повинні розповідати дітям про особливості трудової діяльності продавців, перукарів, акторів, фармацевтів і людей інших професій. Особливо важливо батькам залучати дитину до посильної праці та зацікавлювати її тим, що вони роблять, давати можливість дошкільнику самому спробувати себе в тих чи інших видах діяльності. Якщо дитина проявляє ту чи іншу ініціативу у виконанні трудових доручень, обов'язково потрібно підтримати її, заохотити, навіть якщо обставини цьому не сприяють.

Для того, щоб з'ясувати, чи залучають батьки своїх дітей до посильної трудової діяльності у вихідні дні, нами було опитано близько 20 сімей, які виховують дітей дошкільного віку. Результати опитування засвідчили, що діти частіше всього вихідні проводять біля комп'ютера або телевізора. Спільна трудова діяльність спостерігалася у 40% сімей, при цьому 60% дітей, на думку батьків, люблять трудитися і з радістю виконують отримані доручення. Однак незначна кількість батьків відповіли, що їхні діти не люблять працювати. Серед причин вони об'єктивно визнавали власні помилки у вихованні через значну зайнятість. Тому, на наш погляд, саме на батьківські плечі покладено основну відповідальність за прищеплення трудових навичок,

адже при правильному підході до трудового виховання, у дітей розвиватиметься бажання працювати й тоді, коли вони подорослішають.

Результативності у формуванні позитивного ставлення позитивного ставлення до праці у дошкільників можна досягти завдяки налагодженій взаємодії сім'ї і ЗДО, тому що вихователі повинні також активно залучати дітей до процесу формування предметно-практичної компетенції. Для цього неабияку роль відіграє організація праці дітей на ділянках закладу дошкільної освіти. На думку педагогів-практиків, така робота не тільки слугуватиме джерелом позитивних емоцій, а й сприятиме фізичному, духовному, інтелектуальному розвитку вихованців. Під час цієї трудової діяльності у дошкільників формуються практичні навички догляду за рослинами, а також відбувається вироблення системи знань про розмаїття та закономірності розвитку рослинного світу, сезонні зміни у природі тощо. Діти мають практичну можливість навчитися встановлювати зв'язки між окремими явищами, що сприяє свідомому ставленню до природи, розвитку таких важливих якостей як допитливість, спостережливість, кмітливість [5, с. 4].

В. Ільєнко рекомендує у процесі трудової діяльності завдання ускладнювати поступово й акцентує увагу на тому, що фізичні зусилля, що докладають діти під час роботи на подвір'ї, не повинні викликати перевтому. Інакше у них виникне негативне ставлення до трудових завдань, що вплине на виявлення ініціативи у майбутньому. Автор наголошує, що тривалість праці залежить від її характеру і віку дітей. Вона може бути такою:

- у молодшій групі – 5–7 хвилин;
- у середній групі – 10–15 хвилин із невеликим відпочинком залежно від характеру праці;
- у старшій групі – 15–25 хвилин із перервою на відпочинок або зміною характеру праці [5, с. 5].

У процесі трудового виховання дошкільників великого значення набуває організація ручної (художньої) праці: поробки з паперу, пластиліну, тканини, природних матеріалів. Як стверджують психологи, одним із показників гармонійного психічного і фізичного розвитку дитини, є формування її дрібної моторики. Залучення вихованців у ЗДО до ручної праці сприяє їхньому художньо-творчому розвитку, координації, дисциплінованості, акуратності, самоконтролю і, що надзвичайно важливо, вмінню доводити розпочату справу до кінця. У майбутньому це допоможе їм у подальшій професійній діяльності.

Особливо ефективним у процесі виховання позитивного ставлення до трудової діяльності є споглядання дошкільниками результатів своєї праці, які можна подарувати своїм близьким або друзям, прикрасити ними свою кімнату, сфотографувати. Сучасним дітям старшого дошкільного віку надзвичайно подобається знімати свої поробки на відео, за допомогою батьків оформляти його

відповідним музичним супроводом і ділитися з однолітками у соцмережах. Варто наголосити, що така діяльність обов'язково повинна відбуватися під наглядом і контролем дорослих.

Одним із ефективних засобів розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку, формування у них позитивного ставлення до праці, є заняття кулінарною діяльністю. Причому це стосується не тільки дівчаток, а й хлопчиків, які залюбки навчаються кувари і, як показують спостереження, виявляють у цій справі навіть більшу допитливість, організованість та акуратність.

Педагоги-практики С. Яценко, А. Якубович, О. Потапова вважають, що така діяльність сприяє фізичному розвитку дітей, передусім, зміцненню м'язів рук, плечей, спини, формуванню координації рухів. Окрім того, допоможе засвоєнню елементів грамоти (вихованці розшифровують рецепти за малюнками тощо), розвитку математичних здібностей (опановують такі математичні поняття як «кількість», «величина», «вага», закріплюють навички порівняння множин, вимірювання), формуванню самостійності дітей, необхідних життєвих навичок, поваги до смаків іншої людини, активізуються всі види відчуттів (смак, запах, дотик, зір, слух) [11, с. 18].

На наш погляд, для того, щоб згуртувати вихователів, батьків і дітей у процесі виховання працелюбності навколо єдиної спільної справи, варто педагогам запропонувати наступне завдання. Розділити старших дошкільників на невеликі підгрупи, за кожною з яких закріпити одну з найініціативніших мам. Запропонувати кожній мамі запросити свою підгрупу дітей до себе додому, де разом із вихованцями приготувати будь-яку нескладну страву (наприклад, вареники з картоплею). Мама повинна розділити обов'язки, задіяти всіх дітей, а потім після завершення приготування, у затишній домашній атмосфері влаштувати спільну дегустацію отриманого кулінарного виробу. Під час приготування, мама може розповісти дошкільникам, як підбирати страви для свого раціону, акцентувати увагу на тому, що іноді корисна їжа може бути не зовсім смачною для дітей, але завжди потрібно робити вибір на її користь. Надзвичайно важливим для інтелектуального розвитку дітей є традиція давати назви тим стравам, які приготували всі разом (наприклад, можна дати назву кожному варенику, який виготовили вихованці самостійно).

Для того, щоб й інші батьки та вихователі змогли побачити цей процес, необхідно подбати про світлини та відео. Згодом у ЗДО педагогам варто обговорити з дітьми всі нюанси під час виконання такого виду діяльності. Отримані відеоматеріали можна використовувати у процесі бесід із вихованцями з метою прищеплення їм позитивного ставлення до праці, а також на батьківських зборах, де кожна матуся зможе поділитися своїми враженнями та рекомендаціями. Вважаємо, що застосуван-

ня таких форм роботи з батьками сприятиме зміцненню взаємозв'язків усіх учасників виховного процесу.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, аналізуючи особливості залучення дітей дошкільного віку до основних видів трудової діяльності у ЗДО і вдома, можемо констатувати, що починати відповідну роботу потрібно з формування елементарних навичок самообслуговування, ознайомлення вихованців із працею дорослих, господарсько-побутовою, художньою, працею у природі. Цікавою формою організації спільної діяльності вихователів, батьків і дітей є заняття з приготування кулінарних страв як засобу розвитку інтелекту, мовлення та дрібної моторики. Уміле й своєчасне залучення до трудової діяльності дає вихованцям можливість не тільки позитивно ставитися до праці, а й розвивати мисленнєві, пізнавальні і творчі здібності, узагальнювати, встановлювати закономірності, доводити розпочату справу до логічного завершення.

Проведений аналіз досвіду науковців і педагогів-практиків не вичерпує всіх аспектів цієї багатогранної проблеми. Сучасний стан розвитку суспільства, інформаційних технологій потребує від педагогічної спільноти розставлення акцентів на користь своєчасного залучення дітей до трудової діяльності.

Подальших наукових розвідок, на наш погляд, потребують питання порівняльного аналізу форм і методів трудового виховання дошкільників у зарубіжних країнах; історико-педагогічне студювання такого явища як здорова дитяча конкуренція у процесі виконання трудових доручень.

Список використаних джерел

1. Беленька Г. Трудове виховання дітей дошкільного віку як педагогічна проблема сучасності. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 1. С. 4–13.
2. Беленька Г. Чому діти не хочуть виконувати трудові доручення? *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 11. С. 57–61.
3. Долинна О. Праця – ефективний засіб формування предметно-практичної компетенції дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 12. С. 16–27.
4. Захарчук Н. Трудове виховання дошкільників. Семінар-практикум для вихователів. *Дитячий садок. Управління*. 2018. № 10. С. 11–15.

5. Ільєнко В. Організація праці дітей на ділянці дошкільного закладу у весняний період. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 3. С. 4–11.
6. Коновал Н. Щоб зростали діти працюючі. *Палітра педагога*. 2015. № 3. С. 9–11.
7. Ліщенко І. Організація трудової діяльності дошкільнят. *Палітра педагога*. 2014. № 4. С. 10–13.
8. Машовець М. Дитяча праця в сім'ї: за чи проти? *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. № 3. С. 50–55.
9. Прислів'я та приказки про працю: веб-сайт. URL : <http://www.rozumnadytyna.com.ua/?p=7514> (дата звернення 20.02.2020).
10. Топчій О. Праця розвиває всебічно. Педагогічна рада за методом «Шість капелюхів мислення». *Палітра педагога*. 2014. № 4. С. 6–9.
11. Яценко С. Маленькі кулінари в дитсадку і вдома. *Дошкільне виховання*. 2016. № 6. С. 18–21.

References

1. Bielienska, H. (2010). Trudove vykhovannia ditei doshkilnoho viku yak pedahohichna problema suchasnosti [Labor education of preschool children as a pedagogical problem of the present]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu [Educational methodologist of preschool institution]*, 1, 4-13 [in Ukrainian].
2. Bielienska, H. (2018). Chomu dity ne khochut vykonuvaty trudovi doruchennia? [Why do children not want to carry out work orders?]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu [Educational methodologist of preschool institution]*, 11, 57-61 [in Ukrainian].
3. Dolyzna, O. (2012). Pratsia – efektyvnyi zasib formuvannia predmetno-praktychnoi kompetentsii doshkilnykiv [Work is an effective means of forming the substantive and practical competence of preschool children]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu [Educational methodologist of preschool institution]*, 12, 16-27 [in Ukrainian].
4. Zakharchuk, N. (2018). Trudove vykhovannia doshkilnykiv. Seminar-praktykum dlia vykhovateliv [Labor education of preschool children. Workshop for educators]. *Dytiachyi sadok. Upravlinnia [Kindergarten. Management]*, 10, 11-15 [in Ukrainian].
5. Ilienka, V. (2011). Orhanizatsiia pratsi ditei na diliansi doshkilnoho zakladu u vesnianyi period [Organization of work of children in the area of preschool in the spring]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu [Educational methodologist of preschool institution]*, 3, 4-11 [in Ukrainian].
6. Konova, N. (2015). Shchob zrostaly dity pratsyvyti [To grow children hard-working]. *Palitra pedahoha [The palette of the teacher]*, 3, 9-11 [in Ukrainian].
7. Lishchenko, I. (2014). Orhanizatsiia trudovoi diialnosti doshkilniat [Organization of work activity of preschool children]. *Palitra pedahoha [The palette of the teacher]*, 4, 10-13 [in Ukrainian].
8. Mashovets, M. (2015). Dytiacha pratsia v sim'i: za chy proty? [Child Labor in the Family: Pros or Cons?]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu [Educational methodologist of preschool institution]*, 3, 50-55 [in Ukrainian].
9. Pryslivia ta prykazky pro pratsiu [Proverbs and sayings about work]: veb-sait. Retrieved from <http://www.rozumnadytyna.com.ua/?p=7514> [in Ukrainian].
10. Topchii, O. (2014). Pratsia rozvyvaie vsebichno. Pedahohichna rada za metodom «Shist kapeliukhiv myslennia» [Work develops comprehensively. Teaching Tips on the Six Hats Thinking Method]. *Palitra pedahoha [The palette of the teacher]*, 4, 6-9 [in Ukrainian].
11. Yatsenko, S. (2016). Malenki kulinary v dytsadku i vdoma [Little cooks in kindergarten and at home]. *Doshkilne vykhovannia [Preschool education]*, 6, 18-21 [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 02.03.2020